رویش روان شناسی، سال۱۲، شماره۵، شماره پیاپی ۸۶، مرداد ۱۴۰۲
Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ),12(5), 2023

عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان

Family function based on Religious Orientation with the Mediation of Forgiveness in Working Men and Women in Hamedan

وحید مطهری موید
دانشجوی دکتری گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.
معصومه ژیان باقری (نویسنده مسئول)
استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد سلامی، کرج، ایران.
پریسا پیوندی
استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد سلامی، کرج، ایران.
محمد رضا بلیاد
استادیار گروه روانشناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.
مرجان حسین زاده تقوایی
استادیار گروه روان شناسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران.

Vahid Motahari moayed
PhD Student in Psychology, Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.
Masoumeh Jian Bagheri*
Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.
mbagheri.phd88@yahoo.com
Parisa Peyvandi
Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.
Mohammad Reza Bliad
Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.
Marjan Hossienzadeh Taghvaei
Assistant Professor Department of Psychology, Karaj Branch, Islamic Azad university, Karaj, Iran.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان بود. پژوهش حاضر توصیفی - همبستگی به روش مدل یابی معادلات ساختاری بود. جامعه پژوهش شامل کلیه زنان و مردان متأهل شاغل سازمان‌های دولتی در شهر همدان در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند. برای برآورد حجم نمونه از فرمول تاباچینگ و همکاران (۲۰۰۷) استفاده شد، لذا حجم نمونه در این پژوهش به روش نمونه‌گیری غیر تصادفی در دسترس (شیوه آنلاین) ۳۳۵ نفر زن و مرد شاغل بودند. جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه عملکرد خانواده(FAD) اپستاین، بالدوین و بیشاب (۱۹۸۳)، مقیاس جهت-گیری مذهبی (ROS) آذربایجانی (۱۳۸۲) و مقیاس بخشودگی بین فردی (IFS) پولارد و همکاران (۱۹۹۸) استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج نشان داد که اثر مستقیم مولفه‌های جهت‌گیری مذهبی(β= -۰/۵۱۴) و بخشودگی(β= -۰/۱۷۰) بر عملکرد خانواده معنادار و جهت گیری مذهبی با میانجی‌گری بخشودگی بر عملکرد خانواده نیز در سطح ۰/۰۰۱معنادار بود که بیانگر برازش مدل است. در نتیجه جهت گیری با توجه به نقش بخشودگی می‌تواند تبیین کننده عملکرد خانواده باشد.

کلمات کلیدی: *بخشودگی، جهت‌گیری مذهبی، عملکرد خانواده.*

Abstract

This descriptive and correlational research examines family functioning based on religious orientation while mediating forgiveness in working men and women in Hamedan. The current research was descriptive-correlation based on structural equation modeling. In 2021-2022, the research population comprised all married men and women working in government organizations in Hamedan. The sample size was determined using Tabaching et al.'s (2007) technique, which resulted in a sample size of 335 men and women collected by non-random convenience sampling (online method). Data were collected using the Family Assessment Device (FAD), Epstein, Baldwin, and Bishop (1983), the Religious Orientation Scale (ROS) of Azarbaijani (2003), and the Interpersonal Forgiveness Scale (IFS) of Pollard et al. (1998). The structural equation analysis method was used to analyze the data. The results showed that the direct effect of the components of religious orientation (b = -0.514) and forgiveness (b=-0.170) on family performance is significant, and religious orientation with the mediation of forgiveness on family performance is also significant at the 0.001 level. which indicates the fit of the model. As a result, orientation according to the role of forgiveness can explain the performance of the family.

Keywords: *Forgiveness, Religious orientation, Family functioning.*

نوع مقاله : پژوهشی **دریافت : اسفند ۱۴۰۱** **پذیرش: خرداد ۱۴۰۲** **ویرایش نهایی: مرداد ۱۴۰۲**

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

مقدمه

خانواده واحد اجتماعی و نظام سازمان‌یافته و بنیادی‌ترین نهاد جامعه است که در بقا و رشد نوع بشر نقش بسزایی دارد. خانواده با کارکرد مطلوب به سالم‌سازی فضای جامعه کمک می‌کند و اثرگذارترین نهاد در شکل‌گیری شخصیت آدمی است(گاتفید[1]، ۲۰۲۱). عملکرد خانواده را در رابطه با نحوه برقراری ارتباط اعضای خانواده با یکدیگر، حفظ روابط و تصمیم‌گیری و حل مشکلات باهم تعریف می‌کنند. درنتیجه، عملکرد خانواده می‌تواند به‌عنوان یک مفهوم چندبعدی دیده شود که بیان‌گر تعامل اعضای خانواده با یکدیگر و همکاری در دستیابی به یک هدف و نتیجه مشترک است(تی مورای[2]، ۲۰۱۹).

بخشش یکی از فرایندهای روان‌شناختی و ارتباطی برای افزایش خودتنظیمی هیجانی در زندگی مشترک است که طی دو دهه اخیر به‌طور مشخص وارد حوزه مطالعات خانواده شده است (والجو[3] و همکاران، ۲۰۲۰). بخشش فرد خطاکار وسیله‌ای قوی برای پایان دادن به رابطه‌ای مختل و دردناک است که شرایط را برای آشتی و مصالحه با وی ایجاد می‌کند. بنابراین بخشش استفاده از راهکارهای غیرموثر تعارض را که در اثر خطاهای نابخشوده طرف مقابل حاصل‌شده است، از بین می‌برد (کلور[4] و همکاران، ۲۰۲۱). بخشودگی روشی است که می‌تواند در حل جراحت‌های عاطفی خانواده مؤثر واقع شود و نیروهایی را که زمانی صرف دفاع‌های روانی مانند انتقام‌جویی می‌شد، آزاد کند و درراه عملکرد سالم خانواده به کار گیرد (والجو و همکاران، ۲۰۲۰). علاوه بر این، امروزه بیشتر صاحب‌نظران بر این باورند که مذهب تأثیر اساسی بر سلامت روانی فرد و خانواده و دیگر ابعاد زندگی بشر دارد. معنویت یکی از جنبه‌ها و ابعاد انسان است که راه‌های کنار آمدن یا راهبردهای حل مسئله را برای افراد فراهم می‌آورد و به‌عنوان یک منبع حمایت اجتماعی در برابر آشفتگی‌های روانی عمل می‌کند (تورکی[5] و همکاران، ۲۰۲۰). معنویت در انسان به‌وسیله جهت‌گیری مذهبی آن‌ها تحت تأثیر قرار می‌گیرد. مذاهب به افراد نوعی سبک زندگی مشخصی می‌دهند، برای مسائل زندگی راه‌حل‌هایی پیشنهاد می‌کنند یا مکانیزم های خاصی برای حل مسائل پیش روی افراد قرار می‌دهند که این سبک حل مسئله مذهبی بر رضایت از زندگی افراد تأثیر دارد. چزسنیاک[6] و همکاران (۲۰۲۰) هم به همین نتایج دست یافتند که مذهب ارتباط مثبتی با مقابله فعال و مذهبی، برنامه‌ریزی، ساختاربندی مثبت مجدد، پذیرش، حمایت عاطفی و ابزاری دارد.

در واقع در خانواده های با عملکرد پایین مشکلات عدیده ای وجود دارد که می‌تواند آسیب های روانی را برای اعضای آن به وجود آورد. به همین دلیل بسیاری از پژوهشگران به دنبال عوامل تعیین کننده و پیش بینی کننده عملکرد خانواده در راستای بهبود سلامت فردی و جامعه هستند (آجیلی لاهیجی و بشارت، ۲۰۱۹) این آسیب‌ها به عنوان تهدیدی علیه انسجام خانواده شناخته شده‌اند. بدیهی است در زمانی که پایداری، انسجام و دوام روابط خانوادگی دچار مشکل شود، میزان صمیمیت، تعاملات عاطفی و نظایر آن نیز دچار مشکلات خواهد شد؛ در چنین شرایطی رشد و تعالی خانواده و کارکردهای خانواده تابعی از معضلات شده و زندگی خانوادگی رو به اضمحلال می‌رود.

آلپورت (۱۹۶۷) معتقد است جهت‌گیری مذهبی به دو صورت «درونی و بیرونی» است. وی قابل‌قبول‌ترین روش متمایز کردن این دو قطب مذهب را این می‌داند که بگوییم شخصی با «مذهب بیرونی» مذهبش را به کار می‌گیرد. درصورتی‌که شخصی دارای جهت‌گیری مذهبی درونی با تمام رفتارها و اعمالشان باورهای مذهبی خود را انعکاس می‌دهند (آرلی[7]و همکاران، ۲۰۲۲). مقابله‌ی مذهبی منفی به کشمکش مذهبی نیز اشاره می‌کند مقابله مذهبی مثبت و منفی ذاتاً سازگار یا ناسازگار نیستند، زمانی که از فعل‌وانفعال شخص، موقعیت و عوامل فرهنگی اجتماعی تأثیر می‌پذیرند، دیده می‌شود که مضر یا مفید هستند (توماس و باربارتو[8]، ۲۰۲۰).

1- Gottfried
2 - Tye-Murray
3 - Vallejo
4 - Kluwer
5 - Torke
6 - Szcześniak
7- Arli
8 - Thomas & Barbato

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

باتوجه به اهمیت عملکرد خانواده و تاثیرآن بر سلامت روان و جسم زوجین، شناسایی عواملی که بر عملکرد خانواده موثر هستند، اهمیت ویژه‌ای دارد پژوهش‌های متعددی به بررسی تأثیر جهت گیری مذهبی بر جنبه‌های شناختی، روانی، اجتماعی زندگی افراد پرداخته-اند انسان معتقدبه خدا، در برخورد با اعضای خانواده اخلاق را رعایت می‌کند، بخشودگی، تعاملات منفی زوجین را از میان می برد و آنها را در اتحادی دوباره به هم نزدیک می‌کند. نتیجه چنین اتحادی افزایش رضایت از زندگی مشترک و تلاش منطقی برای حل تعارض‌های اجتناب‌ناپذیر زندگی مشترک است که درنتیجه زوجین می‌توانند عملکرد سالم خود را بازیابی کنند و این الگو علاوه بر تضمین سلامت روان در نسل‌های بعدی هم تداوم یابد (فامیل متقی و همکاران، ۲۰۲۱). بخشودگی در زندگی مشترک و ثبات خانواده از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و فعالان حوزه مطالعات خانواده باید به دنبال دستیابی به راهکارهای مؤثر بر افزایش بخشودگی باشند. هزینه‌ها و بارمالی‌ای که بر سازمان‌های دولتی به خاطر مشکلات زناشویی همسران تحمیل می‌شود و مهم‌تر از آن مخاطره سلامت روانی فرزندانی که در این‌گونه مناسبات درگیر می‌شوند، ضرورت توجه به عوامل زیربنایی تأثیرگذار در روابط زوجین که جهت‌گیری مذهبی و بخشودگی نمونه‌ای از آن است را فراهم می‌کند چراکه به ریشه‌یابی منشأ و منبع مشکلات آن‌ها کمک می‌کند و از این رهگذر به استقرار خانواده‌هایی با عملکرد سالم و بالنده می‌انجامد. نقش بنیادین خانواده و تأثیرگذاری وضعیت خانواده در بخش های مختل اجتماعی و همچنین کمبود پژوهش‌های جامع و کاربردی در زمینه بهبود کیفی روابط زن و مرد در خانواده‌ها، انجام این پژوهش را ضروری نموده است. نتایج این پژوهش می‌تواند در آموزش زوجین در معرض ناسازگاری و همچنین افراد در شرف تشکیل خانواده و ازدواج مورد استفاده قرار گیرد، مشاوران و پژوهشگران می‌توانند از نتایج این پژوهش به خوبی بهره مند گردند؛ بنابراین هدف از انجام پژوهش حاضر بررسی عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان بود.

روش

روش پژوهش حاضر توصیفی_همبستگی به روش مدل یابی معادلات ساختاری بود. جامعه پژوهش شامل کلیه زنان و مردان متأهل شاغل سازمان‌های دولتی در شهر همدان در سال ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند. برای برآورد حجم نمونه از فرمول (تاباچینگ و همکاران ۲۰۰۷؛ به نقل از شریفیان و همکاران، ۱۳۹۹) استفاده شد. فرمول موردنظر به این صورت است که تعداد متغیرهای پیش‌بین را ضربدر ۸ کرده و حاصل‌ضرب به‌دست‌آمده به‌اضافه ۵۰ می‌شود. اگر تعداد متغیرهای موردنظر در این پژوهش را در فرمول N>50+8m قرار گیرد حجم نمونه ۲۱۰ نفر به دست می‌آید. اما ازآنجایی‌که احتمال ناقص بودن برخی پاسخنامه‌ها وجود داشت و برای تعمیم‌پذیری بیشتر نتایج حجم نمونه ۳۵۰ نفر انتخاب شد که بعد از گردآوری آنلاین پاسخنامه پژوهشگر تعداد ۳۳۵ پاسخنامه را دریافت کردند. لذا حجم نمونه در این پژوهش به روش نمونه‌گیری غیر تصادفی در دسترس (به شیوه آنلاین) لینک پرسشنامه‌ها طراحی و در اختیار مدیران سازمان‌ها موردنظر قرار داده شد تا در شبکه‌های اجتماعی مجازی(، واتساپ، بله، ایتا) کارکنان متأهل خود ارسال کنند ۳۳۵ نفر زن و مرد شاغل بودند.ملاک‌های ورود به ترتیب شاغل بودن، متأهل بودن، ساکن شهر همدان و تمایل و رضایت برای تکمیل پرسشنامه‌ها و ملاک خروج تمایل نداشتن به پر کردن پرسشنامه در نظر گرفته شد. ملاحظات اخلاقی در چارچوب حفظ حریم خصوصی افراد، افشا نشدن اطلاعات پرسشنامه، رضایت آگاهانه و آگاهی از هدف پژوهش بود.به‌منظور تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در سطح توصیفی و استنباطی عمل شد. برای بررسی برازش مدل از تحلیل معادلات ساختاری استفاده شد. همچنین نرم‌افزار تحلیل داده‌ها برنامه SPSS نسخه ۲۱ و AMOS نسخه ۲۴ بود.

ابزار سنجش

پرسشنامه عملکرد خانواده[1](FAD): این پرسشنامه توسط اپشتاین و همکاران در سال ۱۹۸۳ ساخته شد که دارای ۶۰ سؤال و ۷ مؤلفه حل مسئله؛ ارتباطات ؛ نقش‌ها[2]؛ پاسخ‌دهی عاطفی؛ آمیزش عاطفی؛ کنترل رفتار[3]؛ است و عملکرد کلی[4] را اندازه‌گیری می‌کند (فرشاد و همکاران، ۱۳۹۷). نمره‌گذاری به‌صورت ۴ درجه‌ای لیکرت می‌باشد که کاملاً موافقم ۱، موافقم ۲ نمره، مخالفم ۳ نمره و کاملاً مخالفم ۴

1. Family Assessment Device (FAD)
2. roles
3. behavior control
4. general functioning

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

نمره تعلق می‌گیرد (کوکس[1] و همکاران، ۲۰۱۸). حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس حل مسئله به ترتیب ۴ و ۱۶؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس ارتباطات به ترتیب ۷ و ۲۸؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس نقش‌ها به ترتیب ۹ و ۳۶؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس پاسخ‌دهی عاطفی به ترتیب ۹ و ۳۶؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس آمیزش عاطفی به ترتیب ۸ و ۳۲؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس کنترل رفتار به ترتیب ۱۰ و ۴۰؛ حداقل و حداکثر نمره در خرده مقیاس کنش کلی به ترتیب ۱۳ و ۵۲ می‌باشد. سؤالات ۱، ۴، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۸، ۳۱، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۴، ۴۵، ۴۷، ۴۸، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴ و ۵۸ نمره معکوس داده می‌شود (محمودی و همکاران، ۱۴۰۱)، به این صورت است که کاملاً موافقم ۴، موافقم ۳ نمره، مخالفم ۲ نمره و کاملاً مخالفم ۱ نمره تعلق می‌گیرد. هراندازه نمره افراد در این مقیاس بالاتر باشد، مشخصه‌های خانوادگی آنان ناکارآمدتر و نامطلوب‌تر است و نمره کمتر نشانه عملکرد سالم‌تر است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۷). این پرسشنامه در ایران توسط یوسفی (۱۳۹۱) بررسی‌شده است و روایی ملاکی آن بررسی و ضرایب همبستگی آن با پرسشنامه الگوهای ارتباطی[2](CPQ) کریستیسن و سالاوی[3](۱۹۸۴) ضریب ۰/۴۶، ضریب همبستگی با پرسشنامه منبع کنترل درونی و بیرونی راتر[4](۱۹۶۶) ضریب ۰/۳۶ و ضرایب همبستگی با سیاهه تمایزیافتگی خود[5](DSI) اسکورون[6] و همکاران (۱۹۸۸) در دامنه ۰/۴۱- تا ۰/۴۳-به‌دست‌آمده است و پایایی آن با آلفای کرونباخ بررسی و ضرایب برای مردان در دامنه ۰/۸۲ تا ۰/۸۷ و ضرایب برای زنان در دامنه ۰/۸۲ تا ۰/۸۷ و ضرایب کل در دامنه ۰/۸۱ تا ۰/۸۹ به‌دست‌آمده است (یوسفی، ۱۳۹۱). در سایر پژوهش‌ها ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه را ۰/۸۹، و برای مؤلفه‌ها شامل حل مسئله ۰/۸۷، ارتباطات ۰/۷۲، نقش‌ها ۰/۷۵، پاسخ‌دهی عاطفی ۰/۶۹، آمیزش عاطفی ۰/۷۱، کنترل رفتار ۰/۸۱، کنش کلی ۰/۷۷ گزارش‌شده است (محمدی فر و همکاران، ۱۳۹۵) . در سایر پژوهش‌های خارجی بررسی همسانی درونی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده‌شده است که آلفای کل سؤالات ۰/۸۶ به‌دست‌آمده است (دی مارینو[7] و همکاران، ۲۰۱۸). همچنین تحلیل عوامل تأییدی پرسشنامه از طریق روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی آزمون اسکری و روش چرخش متعامد از نوع واریماکس، استفاده شد که برونداد این تحلیل یک معادله ۷ عاملی را نشان داده است که هفت عامل مجموعاً ۶۱/۱۴ درصد از کل واریانس را تبیین کرده است (میلر[8] و همکاران، ۲۰۰۰). همچنین در سایر پژوهش‌ها ضرایب آلفای کرونباخ مؤلفه‌های پرسشنامه عملکرد خانواده بین ۰/۸۳ تا ۰/۸۷ (نانینگا[9] و همکاران، ۲۰۱۸) به دست آمده است (گالان-گونزالز[10] و همکاران، ۲۰۲۱). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی پرسشنامه عملکرد خانواده از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای حل مسئله ۰/۸۲، ارتباطات ۰/۷۳، نقش‌ها ۰/۷۶، پاسخدهی عاطفی ۰/۷۲، آمیزش‌عاطفی ۰/۸۲، کنترل رفتار ۰/۹۰، کنش کلی ۰/۷۶ و کل پرسشنامه ۰/۸۲ به دست آمد.

مقیاس جهت‌گیری مذهبی[11](ROS): این پرسشنامه توسط آلپورت و روز در سال ۱۹۵۰ ساخته شد. از این پرسشنامه برای سنجش جهت‌گیری مذهبی با تکیه‌بر اسلام استفاده می‌شود که ۲ مؤلفه عقاید-مناسک با ۴۳ سؤال و اخلاق با ۲۷ سؤال را اندازه‌گیری می‌کند. نمره‌گذاری آن در طیف لیکرت ۴ درجه‌ای است به این صورت که کاملاً مخالفم ۱ نمره، تا حدودی مخالفم ۲ نمره، تا حدودی موافقم ۳ نمره و کاملاً موافقم ۴ نمره تعلق می‌گیرد (مهدی زاده و همکاران، ۱۳۹۹). دامنه نمرات بین ۷۰ تا ۲۸۰ در نوسان است و نمره بالاتر در آن نشان‌دهنده دین‌داری بیشتر است. سازندگان پرسشنامه آلفای کرونباخ آن را بررسی و ضرایب برای عقاید-مناسک ۰/۹۵، اخلاق ۰/۷۹ و کل سؤالات ۰/۹۴ به دست آورده‌اند و روایی سازه آن را نیز بررسی کرده و روایی سازه آن تائید شده است و روایی محتوایی آن از راه جمع‌آوری نظرات کارشناسان اسلامی بررسی و میزان آن ۰/۷۷ گزارش کرده است (آذربایجانی، ۱۳۸۲). در یک پژوهش دیگر برای بررسی پایایی آن از آلفای کرونباخ استفاده و ضرایب برای عقاید-مناسک ۰/۸۶، اخلاق ۰/۶۸ و کل سؤالات ۰/۸۸ گزارش‌شده است (زره‌پوش و

1. Cox
2. Communication Patterns Questionnaire (CPQ)
3. Christensen & Sullaway
4. Rotter
5. differentiation of self-inventory (DSI)
6. Skowron & Friedlander
7. Di Marino
8. Miller
9. Nanninga
10. Galán-González
11. Religious Orientation Scale (ROS)

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

همکاران، ۱۳۹۳). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی مقیاس جهت‌گیری مذهبی از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای عقاید-مناسک ۰/۸۲، اخلاق ۰/۷۹ و کل مقیاس ۰/۹۲ به دست آمد.

مقیاس بخشودگی بین فردی[1](IFS): این مقیاس برای یافتن میزان بخشایش در خانواده‌ها و نیز ابعاد بخشایش طراحی و توسط پولارد و همکاران (۱۹۹۸) ساخته‌شده است و شامل دو قسمت می‌باشد یک قسمت مربوط به خانواده اصلی (نسل اول با ۲۰ سؤال اول) و قسمت دیگر مربوط به خانواده هسته‌ای یا نسل دوم (زوجین با ۲۰ سؤال دوم) می‌شود. فرم اصلی مقیاس شامل ۴۰ سؤال است و سؤالات در مورد وضعیت رنجش‌ها و دلخوری‌ها و بخشایش و گذشت در بین اعضای خانواده است (امیر خسروی و همکاران، ۱۴۰۱). همچنین این مقیاس ۵ مؤلفه شامل درک واقع‌بینانه؛ به رسمیت شناختن؛ جبران عمل؛ دلجویی کردن؛ احساس بهبودی را اندازه‌گیری می‌کند (پولارد و همکاران، ۱۹۹۸). شیوه نمره‌گذاری آن به شیوه لیکرت به این صورت که به تقریباً همیشه ۴ نمره، اغلب اوقات همین‌طور ۳ نمره، بندرت همین‌طور ۲ نمره و اصلاً این‌طور نیست ۱ نمره تعلق می‌گیرد (زهتاب نجفی و همکاران، ۱۳۹۰). این مقیاس برای اولین بار توسط سیف و بهادری(۱۳۸۱) برای خانواده‌های ایرانی بررسی‌شده است و پایایی آن را با آلفای کرونباخ بررسی و ضریب ۰/۸۴ گزارش کرده‌اند. همچنین این مقیاس توسط احشام زاده و همکاران (۱۳۸۹) ترجمه و بررسی شده است و روایی ملاکی آن با مقیاس پرخاشگری اهواز[2] از زاهدی فر و همکاران (۱۳۷۹) بررسی و ضرایب همبستگی در دامنه بین ۰/۴۲ – تا ۰/۵۲- به‌دست‌آمده است. در یک پژوهش برای بررسی روایی محتوایی سؤالات از شاخص نسبت روایی محتوایی و نظر ۵ نفر از اساتید روانشناسی استفاده‌شده است و مقدار آن برای همه سؤالات بالاتر از ۰/۶۰ به‌دست‌آمده است که حاکی از روایی محتوایی مطلوب سؤالات بوده است (صفری و همکاران، ۱۳۹۹) و همسانی درونی آن با آلفای کرونباخ بررسی و ضریب ۰/۷۹ گزارش‌شده است(صفری و همکاران، ۱۴۰۱). در خارج کشور در یک پژوهش ضرایب برای خانواده اصلی ۰/۹۴، برای خانواده فعلی ۰/۹۲ و کل سوالات مقیاس ۰/۹۳ به دست آورده‌اند(پولارد و همکاران، ۱۹۹۸). در خارج کشور در یک پژوهش دیگر آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی پرسشنامه ضریب ۰/۸۷ به‌دست‌آمده است (ژائو[3] و همکاران، ۲۰۱۷). در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی مقیاس بخشودگی بین فردی از آلفای کرونباخ استفاده شده است که ضرایب برای درک واقع‌بینانه ۰/۷۲، به رسمیت شناختن ۰/۷۶، جبران عمل ۰/۸۰، دلجویی کردن ۰/۹۰، احساس بهبودی یا سبکبالی ۰/۷۳ و کل مقیاس ۰/۹۳ محاسبه و به دست آمد.

یافته ها

بر اساس نتایج ۱۶۱ نفر (۴۸/۱ درصد) زن و ۱۷۴ نفر (۵۱/۹ درصد) مرد بودند. در گروه زنان ۵۵ نفر (۳۴/۱۶ درصد) ۲۳ تا ۳۳ ساله، ۷۹ نفر (۴۹/۰۷ درصد) ۳۴ تا ۴۴ ساله و ۲۷ نفر (۱۶/۷۷ درصد) ۴۵ سال به بالابودند. میانگین و انحراف معیار سن زنان ۳۵/۰۹ و ۶/۶۷۶ بود. در گروه مردان ۵۵ نفر (۳۴/۱۶ درصد) ۲۳ تا ۳۳ ساله، ۷۹ نفر (۴۹/۰۷ درصد) ۳۴ تا ۴۴ ساله و ۲۷ نفر (۱۶/۷۷ درصد) ۴۵ سال به بالابودند. میانگین و انحراف معیار سن مردان ۳۷/۷۸ و ۶/۴۴۸ بود. در خصوص وضعیت تحصیلات زنان ۱۴ نفر (۸/۷ درصد) دیپلم، ۱۴ نفر (۸/۷ درصد) فوق‌دیپلم، ۸۷ نفر (۵۴ درصد) لیسانس، ۲۷ نفر (۱۶/۸ درصد) فوق‌لیسانس و ۱۹ نفر (۱۱/۸ درصد) دکترا بودند. در خصوص وضعیت تحصیلات مردان ۱۴ نفر(۸/۷ درصد) دیپلم، ۱۳ نفر (۷/۵ درصد) فوق‌دیپلم، ۸۶ نفر (۴۹/۴ درصد) لیسانس، ۵۴ نفر (۳۱ درصد) فوق‌لیسانس و ۷ نفر (۴ درصد) دکترا بودند.

جدول۱: ماتریکس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱-عملکرد خانواده	۱													
۲-عقاید-مناسک	-۰/۵۹۱**	۱												
۳-اخلاق	-۰/۶۴۳**	۰/۷۲۱**	۱											
۴-درک واقع بینانه	-۰/۷۵۸**	۰/۶۳۷**	۰/۷۲۸**	۱										
۵-به رسمیت شناختن	-۰/۷۰۹**	۰/۵۶۱**	۰/۷۲۱**	۰/۹۴۱**	۱									
۶-جبران عمل	-۰/۵۷۴**	۰/۵۱۰**	۰/۶۷۴**	۰/۷۲۱**	۰/۷۲۴**	۱								
۷-دلجویی کردن	-۰/۶۲۴**	۰/۵۷۸**	۰/۷۰۰**	۰/۶۹۱**	۰/۶۹۶**	۰/۹۶۵**	۱							
۸-احساس بهبودی	-۰/۵۷۱**	۰/۳۶۶**	۰/۶۳۳**	۰/۶۳۵**	۰/۶۴۰**	۰/۷۸۸**	۰/۸۳۴**	۱						
۹-ادراک انصاف	-۰/۷۶۵**	۰/۶۶۰**	۰/۶۲۱**	۰/۶۸۱**	۰/۶۷۶**	۰/۵۹۳**	۰/۶۲۸**	۰/۵۵۵**	۱					
۱۰-تصور از شایستگی	-۰/۶۶۴**	۰/۵۰۷**	۰/۶۷۴**	۰/۶۳۳**	۰/۶۴۰**	۰/۷۹۴**	۰/۸۳۹**	۰/۸۲۶**	۰/۶۳۶**	۱				
۱۱-تحمل عاطفه منفی	-۰/۷۲۰**	۰/۴۲۲**	۰/۵۷۴**	۰/۶۵۹**	۰/۶۶۴**	۰/۷۲۷**	۰/۷۴۶**	۰/۷۳۵**	۰/۶۱۰**	۰/۸۶۱**	۱			
۱۲-پذیرش مثبت تغییر	-۰/۵۱۵**	۰/۴۲۷**	۰/۵۱۹**	۰/۵۴۳**	۰/۵۶۸**	۰/۷۰۶**	۰/۶۷۲**	۰/۵۸۳**	۰/۴۰۷**	۰/۷۱۶**	۰/۷۷۸**	۱		
۱۳-کنترل	-۰/۴۹۱**	۰/۳۵۸**	۰/۵۳۸**	۰/۵۳۳**	۰/۵۳۲**	۰/۶۶۰**	۰/۶۱۷**	۰/۶۴۰**	۰/۳۳۴**	۰/۶۸۹**	۰/۷۶۴**	۰/۹۲۹**	۱	
۱۴-تاثیرات معنوی	-۰/۵۱۱**	۰/۳۲۹**	۰/۴۹۱**	۰/۵۱۸**	۰/۴۷۱**	۰/۵۲۴**	۰/۴۶۹**	۰/۴۵۰**	۰/۳۰۲**	۰/۵۴۹**	۰/۵۵۳**	۰/۷۳۶**	۰/۷۶۴**	۱
۱۵-میانگین	۱۰۷/۴۹	۶۴/۷۵	۴۷/۷۳	۱۹/۳۶	۱۸/۴۰	۱۷/۶۶	۱۷/۷۷	۱۸/۸۵	۱۱/۲۸	۹/۲۴	۱۰/۲۵	۹/۸۱	۷/۵۲	۵/۶۵

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

جدول ۱ ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. بین عقاید-مناسک (p<۰/۰۱، r= -۰/۵۹۱)، اخلاق (p<۰/۰۱، r= -۰/۶۴۳)، درک واقع‌بینانه (p<۰/۰۱، r= -۰/۷۵۸)، به رسمیت شناختن (p<۰/۰۱، r= -۰/۷۰۹)، جبران عمل (p<۰/۰۱، r= -۰/۵۷۴)، دلجویی کردن (p<۰/۰۱، r= -۰/۶۲۴)، احساس بهبودی (p<۰/۰۱، r= -۰/۵۷۱)، ادراک انصاف (p<۰/۰۱، r= -۰/۶۷۶)، تصور از شایستگی فردی (p<۰/۰۱، r= -۰/۶۶۴)، تحمل عاطفه منفی (p<۰/۰۱، r= -۰/۷۲۰)، پذیرش مثبت تغییر (p<۰/۰۱، r= -۰/۵۱۵)، کنترل (p<۰/۰۱، r= -۰/۴۹۱) و تأثیرات معنوی (p<۰/۰۱، r= -۰/۵۱۱) با عملکرد خانواده رابطه منفی و معناداری وجود دارد. ازآنجایی‌که نمره پایین در پرسشنامه عملکرد خانواده نشان‌دهنده کارکردهای بهتر خانوادگی، به همین علت رابطه این متغیر با سایر متغیرها دارای همبستگی منفی و معنادار است. نتیجه آزمون چولگی و کشیدگی برای نرمال بودن توزیع نمرات نشان داد که مقدار چولگی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در بازه (۲- تا ۲) قرار داشت. بنابراین، توزیع تمامی متغیرهای پژوهش نرمال است. همچنین قدر مطلق «ضریب مردیا» برای هر متغیر از میزان استاندارد یعنی ۲/۵۸ کمتر است، لذا متغیرهای پژوهش دارای توزیع نرمال چند متغیره هستند. لذا می‌توان از معادلات ساختاری استفاده کرده نتایج حاصل از این آزمون‌های آماری قابل‌اطمینان است.

جهت آزمودن مدل موردنظر در پژوهش حاضر، روش الگو یابی معادلات ساختاری(SEM) اعمال گردیده است. برای بررسی برازندگی مدل از شاخص‌های آمده شده در جدول(۴) استفاده‌شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود مقدار گای اسکوئر هنجار شده تقسیم‌بر درجه آزادی(CMIN/DF) مقدار آن ۲/۷۹۸ است و ازلحاظ آماری معنادار می‌باشد(sig=۰/۰۰۱). همچنین اگر شاخص‌های برازش هنجار شده(NFI)، برازش هنجار نشده(NNFI)، برازش مقایسه‌ای (CFI)، برازندگی افزایشی، (IFI)، نیکویی برازش(GFI) و نیکویی برازش تعدیل‌شده(AGFI) بزرگ‌تر از ۰/۹۰ و برای برازش مقتصد(PCFI)، برازش هنجار شده مقتصد(PNFI) بالای ۰/۶۰ باشد و بر برازش مناسب و مطلوب مدل دلالت دارند. بر اساس نتایج مدل نهایی پژوهش همان‌گونه که مشاهده می‌شود این شاخص‌ها همگی مطلوب هستند. همچنین اگر مقدار به‌دست‌آمده از شاخص خطای ریشه‌ی مجذور میانگین تقریب(RMSEA) کمتر از ۰/۰۸ باشد نشان‌دهنده برازش مدل است(شرمله انگل و همکاران، ۲۰۰۳)، که در این پژوهش مقدار معناداری برای شاخص تقریب برازندگی(PCLOSE) ۰/۰۰۱ و شاخص RMSEA برابر ۰/۰۳۷ است که بر اساس مدل کلاین(۲۰۱۶) نشان‌دهنده برازش مدل می باشد.

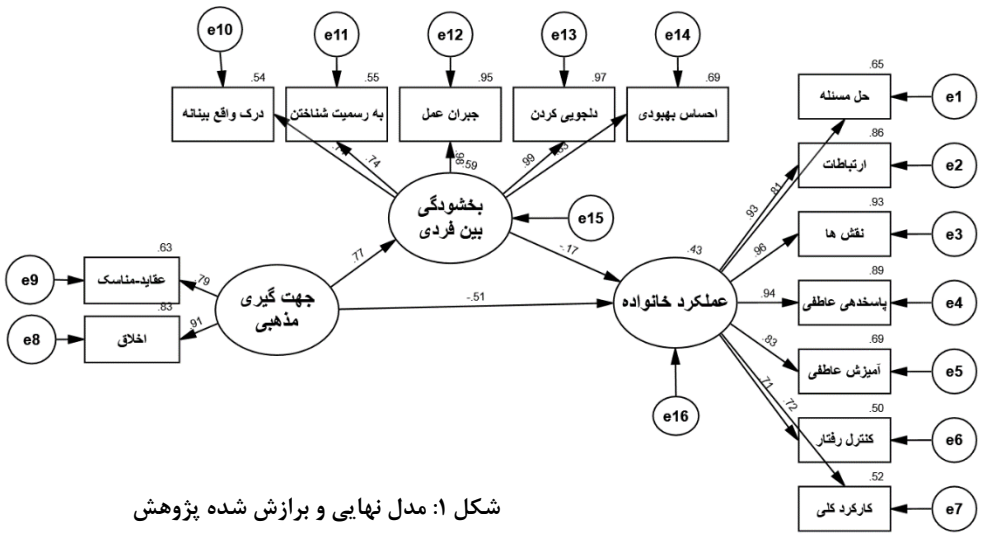

شکل ۱: مدل نهایی و برازش شده پژوهش

شکل(۱) مدل ساختاری پژوهش را نشان می‌دهد. مجموع مجذور همبستگی‌های چندگانه(R^2) یا ضریب تعیین برای متغیر عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با نقش میانجی بخشودگی برابر با ۰/۴۳ به دست آمد، این موضوع بیانگر آن است که جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری بخشودگی درمجموع ۴۳ درصد از واریانس عملکرد خانواده را تبیین می‌کند. لذا این فرضیه مبنی بر اینکه مدل ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری بخشودگی در مردان وزنان شاغل شهر همدان تبیین می‌شود تائید شد.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

جدول۲: ضریب استاندارد و مستقیم جهت‌گیری مذهبی و بخشودگی با عملکرد خانواده

مسیرهای مستقیم	Beta	S.E	C.R.	معناداری
جهت‌گیری مذهبی←عملکرد خانواده	-۰/۵۱۴	۰/۰۱۴	-۵/۱۲۲	۰/۰۰۱
بخشودگی←عملکرد خانواده	-۰/۱۷۰	۰/۰۳۷	-۱/۹۷۶	۰/۰۴۸

همان‌طور که در جدول(۲) مشاهده می‌شود ضریب استاندارد و مستقیم جهت‌گیری مذهبی(β= -۰/۵۱۴ و sig=۰/۰۰۱) و بخشودگی(β= -۰/۱۷۰ و sig=۰/۰۴۸) بر عملکرد خانواده معنادار بود. در ادامه جهت بررسی رابطه غیرمستقیم مدل پیشنهادی از روش بوت استروپ در دستور کامپیوتری پریچر و هیز(۲۰۰۴) استفاده‌شده است. نتایج روش بوت استروپ برای بررسی مسیرهای واسطه‌ای غیرمستقیم در جدول (۳) ارائه‌شده است.

جدول ۳:نتایج بوت استروپ جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری بخشودگی بر عملکرد خانواده

مسیر غیرمستقیم	سطح اطمینان ۰/۹۵		معناداری
	حد پایین	حد بالا	
جهت‌گیری مذهبی ←بخشودگی← عملکرد خانواده	-۰/۲۶۳	-۰/۶۸۹	۰/۰۰۱

یک فرض زیربنایی الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر وجود مسیر غیرمستقیم است. زمانی که تعداد نمونه چندان زیاد نباشد، بوت استرپ قدرتمندترین و منطقی‌ترین روش برای دستیابی به اثرات غیرمستقیم را فراهم می‌آورد. سطح اطمینان ۰/۹۵ و تعداد نمونه‌گیری مجدد بوت استروپ، ۱۰۰۰ است. برای تعیین معنی‌داری جهت‌گیری مذهبی بر عملکرد خانواده از طریق نقش میانجی بخشودگی از روش بوت استروپ در برنامه ماکرو آزمون پریچر و هیز(۲۰۰۴) استفاده شد. بر اساس جدول(۳) نتایج بوت استروپ آمده است. در این روش چنانچه حد بالا و پایین این آزمون هر دو مثبت یا هر دو منفی باشند و صفر مابین این دو حد قرار نگیرد در آن صورت مسیر علی غیرمستقیم معنی‌دار خواهد بود. مطابق نتایج جدول (۳) این قاعده در مورد جهت‌گیری مذهبی بر عملکرد خانواده با نقش میانجی بخشودگی صدق می‌کند. در جدول (۴)شاخص‌های برازندگی مدل پژوهش آمده است.

جدول ۴:شاخص‌های برازندگی مدل پیشنهادی فرضیه ویژه اول پژوهش

نوع شاخص	شاخص‌ها	مقدار به‌دست‌آمده	مقدار قابل‌قبول
شاخص‌های مطلق	کای اسکوئر هنجار شده(CMIN)	۲۰۷/۰۳۱	-
	درجه آزادی	۷۴	
	CMIN/DF	۲/۷۹۸	کمتر از ۳
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	-
شاخص‌های نسبی	خطای ریشه‌ی مجذور میانگین تقریب (RMSEA)	۰/۰۳۷	کمتر از ۰/۰۸
	شاخص تقریب برازندگی(PCLOSE)	۰/۰۰۱	-
	شاخص برازش مقایسه‌ای (CFI)	۰/۹۹۰	بیشتر از ۰/۹۰
	شاخص نیکویی برازش تعدیل‌شده یا انطباقی (AGFI)	۰/۹۳۵	بیشتر از ۰/۹۰
	شاخص برازش مقتصد(PCFI)	۰/۶۹۲	بیشتر از ۰/۶۰
	شاخص برازش هنجار شده مقتصد(PNFI)	۰/۷۱۱	بیشتر از ۰/۶۰
	شاخص برازندگی افزایشی (IFI)	۰/۹۹۷	بیشتر از ۰/۹۰
	شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۲۳	بیشتر از ۰/۹۰
	شاخص برازش هنجار شده (NFI)	۰/۹۱۱	بیشتر از ۰/۹۰

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر تبیین مدل ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجیگری بخشودگی بود. نتایج نشان داد که، ضریب استاندارد و مستقیم جهت‌گیری مذهبی بر عملکرد خانواده معنادار بود. این نتیجه به‌دست‌آمده با نتایج حمید لو (۱۳۹۵)، ترقی جاه، بهادری خسروشاهی و خانجانی (۱۳۹۵)، هراتیان، جان بزرگی و آگاه هریس (۱۳۹۴)، امان وهمکاران (۲۰۱۹)، مک دونالد و همکاران(۲۰۱۸)، همایی و همکاران(۲۰۱۶)، همسویی دارد.

در تبیین این نتیجه به‌دست‌آمده می‌توان گفت که افرادی که دارای جهت‌گیری مذهبی هستند معمولاً از شیوه‌های رویارویی مسئله محور استفاده می‌کنند و در موقعیت‌های مختلف سازش بهتری نشان می‌دهند. به‌طوری‌که در جهت‌گیری مذهبی افراد معنای بیشتری در زندگی احساس می‌کنند و به مذهبشان اعتقاد قلبی دارند. این نگرش مذهبی عمیق و قلبی موجب می‌شود افراد حوادث منفی زندگی را دارای درجه‌ی تهدید کمتری ارزیابی؛ و به حوادث خوش‌بینانه نگاه کنند و امیدواری و معنی جویی بیشتری در خود ایجاد نمایند.

رفتارها و عقاید مذهبی، تاثیر مثبت در معنا کردن زندگی دارند. رفتارهایی از قبیل توکل به خداوند، عبادت، زیارت می توانند از طریق ایجاد امید وتشویق به نگرش های مثبت، موجب آرامش درونی فرد شوند. داشتن معنا و هدف در زندگی احساس تعلق داشتن به منبعی والا، امیدواری به یاری خداوند در شرایط مشکل زای زندگی، بهره مندی از حمایت های اجتماعی و معنوی و همگی از جمله روش هایی هستند که افراد مذهبی با دارا بودن آن ها می توانند با حوادث فشارزای زندگی، آسیب کمتری را متحمل شوند و عملکرد خانواده را بهبود بخشند. لذا بر طبق نظر آلپورت با لاترین سیستم ارزشی که به انسان وحدت می دهد، سیستم ارزشی مذهبی است. این سیستم ارزشی روی تمام وجوه زندگی خانوادگی (همسران و والد فرزندی) اثر گذاشته و همه جهت گیریها را تحت الشعاع قرار داده (سیدمجیدی، ۱۳۹۵) و همه جهت گیری های ارزشی را شامل می شود. سیستم ارزشی مذهبی، بهترین زمینه را برای یک عملکرد سالم آماده می کند.

همچنین بخشی از یافته های پژوهش حاضر نیز بیانگر این بود که بخشودگی بر عملکرد خانواده اثرمستقیم دارد. این یافته با نتایج فاضل (۱۳۹۶)، رفیعی و همکاران (۱۳۹۶)، عسگری (۱۳۹۵)، تورنس و همکاران (۲۰۱۹)، بل، کمبل و فینچام (۲۰۱۸)، هی و همکاران(۲۰۱۸) همسو بود. در تبیین این یافته می توان گفت بخشودگی می‌تواند به‌عنوان مانعی در برابر اثرات منفی استرس و هیجان‌های منفی باشد. بخشودگی چارچوب شناختی و رفتاری افراد را گسترش داده و فنون انطباقی جدیدی را برای آن‌ها ایجاد می‌کند. بخشودگی دیگران از این منظر مهم است که فرد را در مواقع بروز تعارض قادر به حفظ و ترمیم روابط می‌سازد. بخشش یک فرایند درون فردی است که باعث صمیمیت بین زوجین می‌شود آنچه اهمیت بخشش را محرز می‌سازد ماهیت التیام بخشی آن در مداخلات درمانی است. بخشش فرایندی درون فردی است که طی آن جنبه‌های شناختیٔ احساسی و رفتاری فرد در برابر خطا و خطاکار تغییر می‌کند(داور نیا و همکاران، ۲۰۱۹). درواقع بخشودگی این امکان را فراهم می‌کند که پس از تهدیدها دوباره صمیمیت ایجاد گردد و روابط به‌صورت پایدار و درازمدت باقی بماند. عدم بخشودگی مشکلات بسیاری را درزمینه های مختلف سلامت روان و عواطف ایجاد می‌کند و آسیب‌پذیری روانی را افزایش می‌دهد. نتایج تحقیقات انجام‌شده هم نشان می‌دهد که افزایش بخشودگی همسران باعث کاهش علائم افسردگی، خشم، کینه و افزایش میزان رضایت از زندگی، احساس همدلی، بهزیستی، سازگاری، شادکامی، مهارت‌های حل مسئله، عاطفه مثبت و سلامت روان و حل تعارضات خانواده می‌شود(السوپ و همکاران[1]، ۲۰۲۱).

همچنین نتایج نشان داد که جهت گیری مذهبی نیز به واسطه بخشودگی بر عملکردخانواده اثر غیرمستقیم معناداری دارد، این یافته با نتایج پژوهش های میرمهدی و همکاران (۱۳۹۸)، فامیل متقی ، گودرزی ، کاکابرائی(۲۰۲۱)، غلامی(۲۰۲۰)، نیکنام و فاضلی(۲۰۱۹) همسو بود. به اعتقاد (میر مهدی وهمکاران، ۱۳۹۸) تعهد بالای مذهبی به افراد کمک می‌کند که راحت‌تر دیگران را ببخشند و از خطاهای آن‌ها بگذرند؛ زیرا در ادیان بزرگ دنیا بر بخشایش تأکید بسیاری شده است وکسانی که تعهدات مذهبی قوی‌تری دارند با پیروی از اصول مذهبی خود احتمال بیشتری دارد که در خانواده گذشت نمایند. در تبیین این یافته می توان گفت که زوجینی که از خود گذشت نشان نمی دهند، به احتمال خیلی زیاد کیفیت روابط زناشویی پایینی دارند. افرادی که همسر خود را می بخشند و اهل گذشت در زندگی زناشویی هستند، خودکنترلی و خودانگیزی بالایی دارند. زوجینی که نسبت به یکدیگر بخشش را پیش می گیرند از کیفیت روابط زناشویی بالایی برخوردار هستند. بخشش با کاهش احساسات منفی و افزایش احساسات مثبت، میتواند باعث افزایش رضایت زناشویی شود. برخی

1 - Allsop

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

از پژوهشگران معتقدند که اعضا خانواده یکدیگر را آزار می دهند، این بدان معنی است که در روابط خانوادگی دل آزردگی اجتناب ناپذیر است، اینجاست که موضوع بخشش در خانواده مطرح می شود .(شیخ اسمعیلی و همکاران، ۲۰۱۹).

بنابراین جهت گیری مذهبی قادر به پیش بینی بخشش خواهد بود؛ در دیدگاه چنین فردی تمامی تجربیات زندگی روزمره رنگی خدایی می گیرد و فرد سعی می کند در همه رویدادهای زنـدگی ، خداونـد را نـاظر و شاهد اعمال خود ببیند، دین انسان را به سوی خوبی ها فرا می خواند؛ محبت به خدا و آفریدگان او و به ویژه انسان های دیگر را در دل انسان جای می دهد؛ این امر افراد را به نیکی کردن دعوت می کند از جمله مسایلی که دین فراوان به آن توصیه نموده، بخشودگی است. رعایت این امور در خانواده و در برخورد با همسر و فرزندان، آنان را به یکدیگر علاقمند می کند و در نتیجه عملکرد خانواده تقویت می شود، لذا منطقی است که گفته شود مدل ساختاری عملکرد خانواده بر اساس جهت‌گیری مذهبی با میانجی‌گری بخشودگی تبیین می‌شود. این پژوهش مانند هر پژوهش علمی دیگر با محدودیت هایی مواجه بود. از جمله، یافته های این پژوهش حاصل اطلاعات گردآوری شده از طریق پرسشنامه های خودگزارش دهی در جامعه محدود به شاغلین ادارات دولتی و غیردولتی شهر همدان بود. لذا توجه به این نکته در تعمیم دهی نتایج به گروههای دیگر حائز اهمیت است. از این رو انجام پژوهش های مشابه در میان جامعه آماری متفاوت ضرورت دارد. همچنین، استفاده از ابزارهای مختلفی مثل مشاوره، مصاحبه و درجه بندی رفتار، بر قابلیت اعتماد نتایج پژوهش خواهد افزود. بیشتر پژوهش ها در این مورد، بر اساس مطالعات مقطعی بوده است. نظربه اینکه در مطالعات طولی میتوان، اطلاعات از وضعیت گذشته فرد را به عنوان عوامل تعیین کننده در عملکرد خانواده بررسی کرد، پیشنهاد می شود با استفاده از مطالعه طولی، نقش میانجی بخشودگی در رابطه بین جهت‌گیری مذهبی با عملکرد خانواده بررسی شود تا تعمیم پذیری بیشتری برای یافته های این پژوهش تأمین گردد. بر اساس نتایج پژوهش می‌توان این‌گونه گفت که تقویت ابعاد معنویت و جهت‌گیری مذهبی، از مهم‌ترین معیارهای درونی در برابر مشکلات افراد است. این جهت‌گیری می‌تواند بر روی کارکرد و عملکرد خانواده افراد شاغل نیز تأثیرگذار باشد. بنابراین سازمان‌ها و نهادهای مختلف شهر همدان می‌توانند از نتایج این پژوهش برای توانمندسازی کارکنان خود استفاده کنند. به این صورت که با برگزاری کارگاه‌های روان‌شناختی با محوریت مذهب و معنویت و با کمک آموزش بخشودگی به کارکنان به تقویت عملکرد خانواده کارکنان و تحکیم بنیان خانواده‌های این افراد کمک کنند. درپایان پیشنهاد می شود در مطالعات بعدی، تأثیر عوامل فرهنگی، محیطی و خانوادگی بر عملکرد خانواده مورد بررسی قرار گیرد.

نویسندگان این مقاله از مسئولان ادارات دولتی و غیردولتی شهر همدان و شرکت‌کنندگان در پژوهش قدردانی می‌کنند.
لازم به ذکر این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته روان‌شناسی عمومی در گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج است.

منابع

آذربایجانی، م. (۱۳۸۲). *تهیه و ساخت آزمون جهت‌گیری مذهبی با تکیه‌بر اسلام*. قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

اسماعیل وند، ن.، و حسنوند، ب. (۱۳۹۳). ارتباط بین دانش جنسی و بخشودگی زناشویی با سلامت روان زنان متأهل. *آموزش بهداشت وارتقای سلامت*، ۲(۴)، ۲۸۰-۲۷۰. http://journal.ihepsa.ir/article-1-177-fa.html

امیرخسروی، آ.، بهرامی، ه.، و سعادتی شامیر، ا. (۱۴۰۱). مدل ساختاری طلاق عاطفی در ارتباط با ناگویی هیجانی و بخشودگی بین فردی با نقش میانجی نارضایتی زناشویی در زنان. *نشریه روانسنجی*، ۱۰(۴۰)، ۲۰-۷. 10.22038/MJMS.2021.18936

آهنگرکانی، م.، پوردرویش، ا.، شفیعی، ف.، و گودرز ناصری، ا. (۱۳۹۷). رابطه ساختار خانواده و جهت‌گیری مذهبی با واسطه‌گری ارزش‌های ازدواج در افراد متأهل. *نشریه علمی و پژوهشی تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۶(۱)، ۱۰۰-۹۳. 20.1001.1.17352029.1397.16.1.13.9

بخشی پور، ب.، اسدی، م.، کیانی، ا.، و شیرعلی پور، ا. (۱۳۹۱). رابطه عملکرد خانواده با تعارضات زناشویی زوج‌های در آستانه طلاق. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱۳(۲)، ۱۹-۱۱. https://civilica.com/doc/444196

ترقی جاه ، ص.، بهادری خسروشاهی ، ج.، خانجانی ، ز. (۱۳۹۵). پیش‌بینی رضایت زناشویی زنان با ویژگی‌های شخصیتی و دین‌داری آن‌ها. مشاوره و روان درمانی خانواده ، ۲(۲۲)، ۱۲۷-۱۰۷. 20.1001.1.22516654.1395.6.2.6.1

حمیدلو، ز. (۱۳۹۵). رابطه ویژگی های شخصیتی و جهت گیری مذهبی با سازگاری و رضایت مندی زناشویی زنان طلبه. پایان نامه کارشناسی ارشد ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

زارعی، م.، نظری، ع.، و زهراکار، ک. (۱۳۹۹). بررسی رابطهٔ بخشش و جهت‌گیری مذهبی با تعارض زناشویی. *مجله پژوهش دین و سلامت*، ۶(۲)، ۹۹-۸۷. https://doi.org/10.22037/jrrh.v6i2.23602

زاهدی فر، ش.، نجاریان، ب.، و شکرکن، ح. (۱۳۷۹). ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش پرخاشگری. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی*، ۳(۷)، ۱۰۲-۷۳. 10.22055/EDUS.2000.16084

زره‌پوش، ا.، کجباف، م.، حشمتی‌فر، ل.، صادقی حسنیجه، ا.، و امیدی، ح. (۱۳۹۳). بررسی جهت گیری مذهبی/اسلامی و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان بر اساس پنج عامل شخصیت. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان*، ۱۹(۲)، ۷۶-۶۸. 10.22102/19.2.68

زهتاب نجفی، ع.، درویزه، ز.، و پیوسته‌نگر، م. (۱۳۹۰). رابطه بین بخشودگی و رضایت زناشویی زوجین کرمانشاهی. *فصلنامه علمی و پژوهشی زن و فرهنگ*، ۶(۸)، ۳۳-۲۳. https://civilica.com/doc/1023773

سقزی، ا.، یزدانی اسفیدواجانی، ح.، افضلی، ن.، و گل محمدیان، م. (۱۴۰۰). نقش واسطه‌ای عملکرد خانواده در رابطه تاب‌آوری با احساس حقارت. *مجله علمی و پژوهشی روانشناسی*، ۲(۲۵)، ۳۰۸-۲۹۰. 20.1001.1.18808436.1400.25.2.7.9

سیدمجیدی، س.(۱۳۹۵). بررسی رابطه دینداری و عملکرد خانواده با بحران هویت نوجوانان،کنفرانس بین المللی رویکردهای نوین علوم انسانی در قرن ۲۱،رشت. https://civilica.com/doc/641710

سیف، س.، و بهادری، ف. (۱۳۸۱). رابطه بین بخشودگی و سالمت روانی همسران. *نشریه مطالعات روانشناختی*، ۱(۱)، ۱۰-۱. 10.22051/PSY.2004.1652

صفری، م.، رضاخانی، س.، و دوکانه‌ای فرد، ف. (۱۳۹۹). تبیین روابط بین ذهن‌آگاهی و شفقت‌به‌خود با شایستگی اجتماعی در دانشجویان دختر بر اساس نقش میانجی بخشودگی بین‌فردی. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی*، ۱۱(۴)، ۳۹۶-۳۸۱. 10.22059/JAPR.2021.309197.643625

فامیل متقی، ب.، گودرزی، م.، و کاکابرائی، ک.(۱۴۰۰). تدوین مدل علّی بخشودگی زناشویی بر اساس هوش هیجانی و هوش معنوی با نقش واسطهای تمایزیافتگی. *مجله تحقیقات علوم رفتاری* ، ۱۹(۳)، ۵۳۹-۵۲۹. 10.29252/rbs.19.3.529

فرشاد، م.، نجارپوریان، س.، و سلم آبادی، م. (۱۳۹۷). پیش بینی عملکرد خانواده بر مبنای الگوهای ارتباطی و حمایت اجتماعی ادراک شده در دانشجویان متأهل پرستاری دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان. *روان پرستاری*، ۶(۱)، ۲۵-۱۹. http://ijpn.ir/article-۱۰۳۷-۱-fa.html

محمدی، ک.، رضایی، محمدی فر، م.، و طالع‌پسند، س. (۱۳۹۷). ارزیابی مدل ساختاری رابطه عملکرد خانواده و بدرفتاری والدین با پیشرفت تحصیلی فرزندان: نقش میانجی کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۸(۱)، ۶۹-۶۰. http://ijme.mui.ac.ir/article-۴۷۰۳-۱-fa.html

محمدی‌فر، م.، کاظمی، س.، و زارعی مته کلایی، ا. (۱۳۹۵). نقش کنش خانواده و خودکارآمدی در سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان. *فصلنامه روانشناسی مدرسه*، ۵(۴)، ۱۳۱-۱۱۷. 10.22098/JSP.2017.515

میرمهدی، ر.، کامران، ا.، مقتدایی، ک.، و سلامت، م. (۱۳۹۸). نقش معنویت و بخشش در علائم روان‌شناختی بیماران مبتلا به بیماری عروق کرونر قلب. *پژوهشنامه روانشناسی مثبت*، ۵(۱)، ۲۷-۱۷. https://doi.org/10.22108/ppls.2019.113404.1547

مهدی‌زاده، ح.، تقیان، ح.، و آذربایجانی، م. (۱۳۹۹). اعتباریابی و رواسازی آزمون جهت‌گیری مذهبی در دانش‌آموزان دبیرستانی. *نشریه روانشناسی و دین*، ۱۳(۳)، ۷۴-۶۱.

یوسفی، ن. (۱۳۹۱). بررسی شاخص‌های روانسنجی مقیاس‌های شیوه سنجش خانوادگی مک مستر. *فصلنامه اندازه گیری تربیتی*، ۲(۷)، ۱۲۰-۹۱. https://civilica.com/doc/723128

AjeliLahiji, L., & Besharat, M. A. (2019). The role of personality traits in predicting family functioning and quality of life among nurses, Shiraz, Iran 2017-2018. *Journal of Occupational Health and Epidemiology*, 8(2), 81-87. 10.29252/johe.8.2.81

Allsop, D. B., Leavitt, C. E., Saxey, M. T., Timmons, J. E., & Carroll, J. S. (2021). Applying the developmental model of marital competence to sexual satisfaction: Associations between conflict resolution quality, forgiveness, attachment, and sexual satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships* , 38(4), 1216 - 1237. https://doi.org/10.1177/0265407520984853

Arli, D., van Esch, P., & Cui, Y. (2022). Who Cares More About the Environment, Those with an Intrinsic, an Extrinsic, a Quest, or an Atheistic Religious Orientation? Investigating the Effect of Religious Ad Appeals on Attitudes Toward the Environment. *Journal of Business Ethics*, 1-22. DOI: 10.1007/s10551-022-05164-4.

Malekzadeh Turkmani, Parisa, Aminpour, Mina, Bakhtiari Saeed, Behzam, Khalili, Gholamreza and Davarnia, Reza. (2019). The Effectiveness of Forgiveness-based Intervention on Couple Burnout in Women Affected by Infidelity of Spouse. *Zanko Journal of Medical Sciences*, 31-45. [In Persian]. URL: http://zanko.muk.ac.ir/article-1-257-en.html

Di Marino, E., Tremblay, S., Khetani, M., & Anaby, D. (2018). The effect of child, family and environmental factors on the participation of young children with disabilities. *Disability and health journal*, *11*(1), 36-42. DOI:10.1016/j.dhjo.2017.05.005

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

Epstein, N. B., Bishop, D. S. & Levin, S.,(1978).The McMaster Modelof Family Functioning. *Journal of Marital and Family Therapy*.4(4):19–31. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1978.tb00537

Gottfried, A. E. (2021). Maternal employment in the family setting: Developmental and environmental issues 1. In Employed mothers and their children, 63-84.

Galán-González, E., Martínez-Pérez, G., & Gascón-Catalán, A. (2021). Family Functioning Assessment Instruments in Adults with a Non-Psychiatric Chronic Disease: A Systematic Review. *Nursing Reports*, *11*(2), 341-355. https://doi.org/10.3390/nursrep11020033

Kluwer, E. S., van der Wal, R. C., Visser, M., & Finkenauer, C. (2021). Predictors of forgiveness among divorced parents. Journal of Family Psychology, 35(4), 566–572. https://doi.org/10.1037/fam0000799

Mami, S., Gholami, M., Ahmadi, V. (2020). Investigating the Simple and Multiple Relationship between Marital Forgiveness and Emotion Regulation with Family Efficiency in Married Female Students of Islamic Azad University of Ilam. *3rd Iranian Conference on Psychology, Educational Sciences and Sociology*; 6(4):29-36. URL: http://jbrms.medilam.ac.ir/article-1-426-en.html

Miller, L., Davies, M., & Greenwald, S. (2000). Religiosity and substance use and abuse among adolescents in the NationalComorbidity Survey. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *39*(9), 1190-1197. DOI: 10.1097/00004583-200009000-00020

Nanninga, M., Jansen, D. E., Knorth, E. J., & Reijneveld, S. A. (2018). Enrolment of children in psychosocial care: problems upon entry, care received, and outcomes achieved. *European child & adolescent psychiatry*, *27*(5), 625-635. doi: 10.1007/s00787-017-1048-1

Pollard, M. W., Anderson, R. A., Anderson, W. T., & Jennings, G. (1998). The development of a family forgiveness scale. *Journal of Family Therapy*, *20*(1), 95-109. https://doi.org/10.1111/1467-6427.00070

Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological monographs: General and applied*, *80*(1), 1. https://doi.org/10.1037/h0092976

Sheikh Esmaeili D, Hojjat Khah M, Morovati F, Hatamian P, Mesbah E. (2019). Prediction of Stress, Anxiety and Depression in Adolescents Based on Marital Forgiveness and Family Cohesion. *Iranian Journal of Nursing Research*,14(4):43-9. DOI: 10.21859/ijnr-14406

Skowron, E. A., & Friedlander, M. L. (1998). The Differentiation of Self Inventory: Development and initial validation. *Journal of counseling psychology*, *45*(3), 235. https://doi.org/10.1037/0022-0167.45.3.235

Szcześniak, M., Kroplewski, Z., & Szałachowski, R. (2020). The mediating effect of coping strategies on religious/spiritual struggles and life satisfaction. Religions, 11(4), 195. https://doi.org/10.3390/rel11040195

Thomas, J., & Barbato, M. (2020). Positive religious coping and mental health among Christians and Muslims in response to the COVID-19 pandemic. Religions, 11(10), 498. https://doi.org/10.3390/rel11100498

Torke AM, Fitchett G, Maiko S, Burke ES, Slaven JE, Watson BN, Ivy S, Monahan PO. The Association of Surrogate Decision Makers' Religious and Spiritual Beliefs With End-of-Life Decisions. Journal of Pain Symptom Management. 2020 Feb;59(2):261-269. doi: 10.1016/j.jpainsymman.2019.09.006. Epub 2019 Sep 17.

Tye-Murray, N. (2019). Foundations of aural rehabilitation: Children, adults, and their family members. Plural Publishing.

Vallejo MA, Vallejo-Slocker L, Rivera J, Offenbacher M, Dezutter J, Toussaint L. Self-forgiveness in fibromyalgia patients and its relationship with acceptance, catastrophising and coping. Clin Exp Rheumatol 2020; 38 Suppl 123(1): 79-85 PMID: 32116214.

Zhou, X., Levin, Y., Stein, J. Y., Zerach, G., & Solomon, Z. (2017). Couple forgiveness and its moderating role in the intergenerational transmission of veterans' posttraumatic stress symptoms. *Journal of marital and family therapy*, *43*(3), 410-421. DOI: 10.1111/jmft.12200.

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]
[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]

[Downloaded from frooyesh.ir on 2026-10-10]

[DOR: 20.1001.1.2383353.1402.12.5.10.2]